

Timo Saarto

herättää historian eloon

Historiallinen dekkari *Kuoleman kuukausi* toi Timo Saartolle Vuoden johtolanka -palkinnon. Teos kuvaa elävästi vuotta 1917 ja ajan ihmisiä. Sekä tietysti tarjoaa murhan, jota selvitetään.

KANSI: MIKA KETTUNEN

Timo Saarto osallistui romaanikäsittelemään Kariston kirjoituskilpailuun 2010. "Kuvitelin kirjoittaneeni spefiromanin", hän sanoo käyttäen termiä, jolla viitataan fantasian, kauhun ja scifin kaltaisiin genreihin. "Olin yllättyneenä, kun Karistolla sanottiin, että olin kirjoittanut hyvän dekkarin." Niin hyvän, että sillä irtosi kilpailun voitto sekä Helsingin kaupunginkirjaston 12 osumaa -palkinto.

Saarron esikoisromaanin *Vaitelas poika* (2011) sijoittuu 1950-luvun puu-Pasilaan, paikkaan, jota ei ole enää olemassa. Keskeinen henkilö

on traumatisoitunut Visa Degerlund. Tarina laajenee tarkastelemaan monia alueen henkilöitä, ja tapahtumiin kytkeytyy myös raaka ryöstömurha.

Vesimiehen aika (2015) hyppää 1960- ja 1970-lukujen vaihteeseen, jolloin eletään hippiaikaa. Se on rakenteeltaan muita teoksia kokeellisempi takaumien ja vaihtelevine aikamuotoineen. "Silläkin on omat diggarinsa", Saarto sanoo ja arvelee, että teos on miellyttänyt erityisesti niitä, jotka muistavat itse tuon ajan.

Kuoleman kuukausi (2017) sijoittuu vuoteen 1917. Päähenkilöt ovat punaisten miliisi Leo Waara ja poliisireserviin kuuluva etsivä Anders Autio. Kolmanneksi keskeiseksi henkilöksi nousee Betty Blom, jonka poika törmää ruumiiseen.

Suomen dekkariseuran raati katsoi *Kuoleman kuukauden* Vuoden johtolanka -palkinnon arvoiseksi. "Se tuntui todella hienolta ja hieman yllättävältä", Saarto kuvailee tunteitaan. Hän ei uskonut, että historiallinen

KUVAT: KIRSI MAENPÄÄ

© Ylikonstaapeli Teemu Hokkanen Helsingin poliisilaitokselta otti voittajan sormenjäljen ammatitaitoisesti palkintodiplomiin perinteisessä Johtolanka-seremoniassa, joka järjestettiin Kansallisteatterin lämpiössä Helsingissä 27. helmikuuta.

dekkari voisi jälleen voittaa. Kirjailija sai tiedon voitosta lomamatkansa viimeisenä iltana, kun erehtyi avaamaan puhelimensa. Unet jäivät sinä yönä vähiin, sen verran iso juttu palkinnon voittaminen oli.

Kevään varjo (2018) jatkaa *Kuoleman kuukauden* päähenkilöiden tarinaa punaisten hallitsemassa Helsingissä huhtikuussa 1918. Venäjän laivasto on jättämässä Helsingin, ja saksalaisten huhutaan lähestyvän kaupunkia.

Sarjaan on tulossa vielä ainakin kolmas osa, joka sijoittuu sisällissodan jälkeiseen outoon aikaan. ”Samaan aikaan kun Suomenlinnassa on punavankeja, Helsingin pörsi nousee ennätyslukemiin”, Saarto kirjittää.

Ratkaisevana käänteenä jännityskirjallisuuden suuntaan Saarto pitää vuonna 2007 kirjoittamaansa novellia *Kreetalla kerran*, joka ilmestyi vasta 2016 *Usva*-verkkolehdestä. ”Siinä yhdistin ensimmäistä kertaa spefin ja jännitysgenren, vaikka en pyrkinyt siihen tietoisesti.” Yhtenä päähahmona on kreikkalainen poliisi, mutta novelli ammentaa mytologiasta yliluonnollisia piirteitä.

Tie kirjailijaksi

Timo Saarto sukelsi kirjallisuuden pariin jo nuorena. Hänen äitinsä työskenteli kirjastonhoitajana Kallion kirjastossa. ”Mutsi toi kaikennäköistä luettavaa”, Saarto muistelee. ”Tuli luettua paljon lapsena. Luin seikkailukirjoja ja siirryin aika nopeasti aikuistenkirjoihin. Se loi vahvan pohjan ja antoi hyvän kielellisen tajan. Opiskeluaikana aloin lukea historiallisia romaaneja, kaikki Waltarit ja Topeliukset.”

Saarto opiskeli teologiaa ja työskenteli Vuosaaressa nuorisopappina. Hän omaksui Paolo Freiren kehittämän dialogipedagogiikan, jonka lähtökohdaksi oli luovuus. Sitä Saarto sovelsi järjestämällä rippileirilä

lä keskusteluita ja sai rippileiriläiset hyödyntämään erilaisia taidemuotoja. He pääsivät jopa toteuttamaan Kirkko ja kaupunki -lehden keskiaukeaman.

Saarton oma luovuuskin alkoi avautua. Tärkeä apu oli Julia Cameronin opas *Tie luovuuteen*. Saarto kuuli rippileirillä scifikilpailuista ja saavutti Nova-kilpailussa useita sijoituksia kymmenen parhaan joukkoon. Novelleja myös julkaistiin lehdistä. ”Siinä oppi editoimaan tekstiä ja kehittämään omaa kieltään. Ensimmäisissä novelleissani oli hirveästi kielioppivirheitä ja koukeroita kieltä.”

Loputla Saarto uskaltautui ottamaan virkavapaata ja keskittyi kirjoittamiseen. Hän jätti työnsä kolmen virkavapaavuoden jälkeen ja teki rohkean hypyn kirjailijaksi. Kirjoittamista Saarto opiskeli Toimelan luovissa kirjoittajissa ja Oriveden opiston kursseilla Helsingissä.

Monet Johtolanka-voittajat ovat palkinnon saadessaan kirjoittaneet jo paljon. Saartolta on julkaistu kolmen romaanin lisäksi vain pieni määrä novelleja, joista kaikki eivät ole rikosnovelleja. Mikä hämmästyttävintä, Saarto ei ollut lukenut ainoatakaan dekkaria ennen kuin täytti 45 vuotta. Historiallisista dekkareista hän kuuli vasta, kun näki kirjakaupassa Ata Hautamäen teoksen *Murha Käpylässä*.

Mennyt aika keskiössä

Saaron romaanituotannossa yhtenä päähenkilönä on historiallinen Helsinki. Johtolanka-palkinnon perusteluissakin tuodaan esiin kirjailijan taito kuvata elävästi menneen ajan maailmaa ja ihmisiä. Kaikesta syntyy todella aito vaikutelma.

”En missään nimessä kirjoita historiaa vaan fiktiota, joka vie lukijan pois arkirealismista, historialliseen maailmaan”, Saarto toppuuttelee. Tietokirjallisuuden lukeminen on

kuitenkin ollut tarpeen. ”Ajasta täytyy saada ensiksi yleiskuva, sillä arkistoon ei voi mennä suoraan tutkimaan.” Tärkeää taustatietoa ovat tarjonneet Samu Nyströmin *Helsinki 1914–1918* ja Tuomas Hopun *Valtakaa Helsinki*.

”Kirjailijan tehtävä on tavoittaa ihmisen todellisuus. Se poikkeaa kronikoitsijan todellisuudesta, jossa luetaan aikakauden tapahtumia.” Niissä kaikissa ei yksittäinen ihminen tai edes romaanin henkilökaarti voi olla mukana. Tarina on Saartolle silti tärkein.

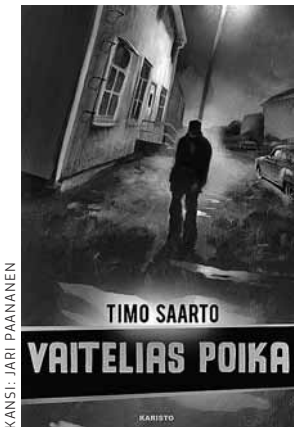
Menneisyyden ihmisten todellisuutta luovat pienet yksityiskohdat, joita ei tietokirjoista löydy. Niitä Saarto on etsinyt esimerkiksi Kansallisarkistosta millisiin ilmoituskirjoista, Työväen arkiston muistitietokoelmasta ja Kansan arkistossa säilytettävistä pöytäkirjoista. Helsingin kaupunginmuseon valokuva-arkisto on auttanut hahmottamaan, millä menneisyyden paikat ovat näyttäneet, ja tuoreempaan löytönä Finnatietokanta on tarjonnut valtavasti kuva-aineistoa. Vanhoista kotimaisista elokuvista Saarto on katsellut talojen sisätiloja.

”Lisäsin kustannustoimittajan toiveesta yksityiskohtia, jotta lukija saisi ajasta paremman yleiskuvan”, kertoo Saarto *Kuoleman kuukauden* syntyprosessista. Hän haluaa silti välttää liiallista tiedon vyöryttämistä lukijan niskaan: ”Pitkät selitykset katkaisevat juonen.” Saarto haluaa antaa lukijan mielikuvitukselle tilaa hahmottaa paikkoja ja henkilöitä.

Elävät henkilöahmot

Saaron romaanien hahmot ilmentävät yleensä omaa aikakauttaan, mutta niillä on harvoin suoria esikuvia. Poikkeus on *Kuoleman kuukaudessa* esiintyvä, karismaattiseen liikkeeseen kuuluva Mirjam Drifva. Hänen hahmoonsa on antanut innoitusta uskonlahkoa joh-

”En pysty suunnittelemaan juonta tarkkaan etukäteen. Aina tulee yllättäviä oivalluksia.”

KANSI: JARI PAANANEN

KANSI: SAKARI TIIRKKAJA

© "En missään nimessä kirjoita historiaa vaan fiktiota, joka vie lukijan pois arkirealismista, historialliseen maailmaan."

Timo Saarto

(s. 1957)

2011 **Vaitelias poika**
2015 **Vesimiehen aika**
2017 **Kuoleman kuukausi**
2018 **Kevään varjo**

Kaikki teokset on julkaissut Karisto.

tanut Maria Åkerblom (1898–1981), jolla oli värikäs elämä. "Maria oli poikkeusyksilö. Hän heilui aseensa kanssa, karkasi vankilasta, hyppäsi liikkuvasta junasta", Saarto luettelee. "Ehkä Mirjam ei tee sentään sitä kaikkea."

Kuoleman kuukauden Leo Waaran ja Anders Aution kautta Saarto kuvaa punaista ja valkoista näkökulmaa, vaikka kumpikaan ei ole puolensa ääriedustaja. "Anders on osaa-vampi poliisi, Leo taas toimii enemmän onnella. Leo on ujo ja eksynyt, Anders enemmän toiminnan mies ja valmis tappamaan."

Betty Blomin hahmolla Saarto tuo mukaan naisnäkökulmaa ja kuvaa leskeksi jääneen ja vailla sukulaisia elävän naisen heikkoa asemaa. "Tur-

han usein prostituoidut esitetään tiettytyyppisinä naisina. Betty on ihminen, joka on joutunut huonon yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi turvautumaan prostituutioon."

"Vaikka oli tärkeää saada vastakkaisia näkökulmia, koetin välttää mustavalkoista asettelua. Kaikki eivät olleet lahtareita tai kiihkoisia vallankumoussotureita." *Kuoleman kuukaudessa* työväen järjestyskaartiin myös liittyi sakilaisia, ja yhdestä heistä tulee Leolle varsinainen arkkivihollinen.

"Hyvässä asemassa oleva saattoi käyttäytyä ennen aika sikamaisesti, jos hommat vaikuttivat virallisesti hyvin hoidetuilta", sanoo Saarto viitaten Andersin inhottavaan esimieheen Aspiin. Pahoja ihmisiä on romaanis-

Johtolanka-raadin lausunto

Timo Saaron romaani *Kuoleman kuukausi* (Karisto 2017) on taitavasti rakennettu historiallinen dekkari. Se luo elävän ajankuvan vuoden 1917 Helsingistä, vähän ennen Suomen sisällissotaa. Saarto kuvaa tarkkanäköisesti järjestysvallan sekasortoa ja osapuolten välillä kytevää epäluuloa.

Saaron kuvaama historiallinen Helsinki tuntuu aidolta ja pohjautuu selvästi perusteelliseen taustatyöhön. Lukija voi aistia menneen ajan kaupungin ja seurata kirjaan sisältyvästä kartasta, missä paikoissa liikutetaan. Kuvaus ei jää kuitenkaan pelkäksi miljöön maalailuksi, vaan arkielämän pienet yksityiskohdat antavat siihen oikeasti eletyn elämän makua.

Saaron erityinen ansio on eläytyvä henkilökuvaus. Teoksen päähenkilöt ovat sympaattisia mutta tuntuvat kuitenkin aidoilta oman aikansa ihmisiltä. Näkökulmia tarjo-

taan monta: tapahtumia seurataan ajoittain niin punaisten, valkoisten, miesten, naisten kuin lastenkin silmin. Vaikka ajan vastakkainasettelut ovat jyrkkiä, yksittäiset ihmiset voivat tehdä yhteistyötä yli yhteiskunta- ja luokkarajojen.

Romaanin juoni on punottu osaa-vasti, eikä se päästä lukijaa liian helpolla. Saarto annostelee jännitystä sopivasti sortumatta epäuskottaviin käänteisiin. Juoni vetää mukaansa ja pitää otteessaan loppuun asti. Teoksellaan Saarto osoittaa kuuluvansa suomalaisen historiallisen dekkarin kärkeen.

☺ Johtolanka-raadin jäsenet Helena Hyvärinen ja Matti Järvinen palkintotilaisuudessa Kansallisteatterin lämpiössä Helsingissä. Raadin kolmas jäsen, arkkipiispa Kari Mäkinen, ei päässyt mukaan tilaisuuteen.

sa puolin ja toisin, mutta myös ideologisten rajojen ylittäminen on tärkeää: "Mitään ei saataisi ratkaistua, jolleivät Leo ja Anders löytäisi yhteistä säveltä."

"En pysty suunnittelemaan juonta tarkkaan etukäteen. Aina tulee yllättäviä oivalluksia. Yksi esimerkki on se, miten Leo sotkeutuu Kaivo-huoneen valtaukseen. Mietin asiaa pitkään. Olin istunut Kansalliskirjastossa lukemassa vanhoja lehtiä ja kävelin juuri Designmuseon kohdalla, kun mieleeni pamahti, miten kohtaus menee. Juoni kehkeytyy pikkujätkä."

Voimme siis luottaa siihen, että jatkoa vielä seuraa ja että kuulemme Leon, Andersin ja Bettyn seuraavista vaiheista. ■

KIRSI MAENPÄÄ